

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2019

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lenka Nováková

Hodnoty a hodnotové orientace středoškolské mládeže

Praha 2019

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Eduard Entler, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2016-2019

BACHELOR THESIS

Lenka Nováková

Values and value orientations of high school students

Prague 2019

The Bachelor Work Supervisor: PhDr. Edurad Entler, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 4.3.2019

Lenka Nováková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Eduardu Entlerovi, CSc. za podnětné připomínky, cenné rady, vstřícný přístup a čas, který mi při tvorbě této práce věnoval.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou hodnot a hodnotových orientací středoškolské mládeže. Práce se skládá ze dvou částí – z části teoretické a části praktické. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola definuje základní pojmy jako hodnoty, hodnotová orientace, klasifikaci a význam hodnot, dále stručně popisuje utváření hodnot a hodnotových orientací a faktory podílející se na formování hodnotové orientace mládeže. Druhá kapitola je zaměřena na charakteristiku období adolescence a specifika středoškolské mládeže. Třetí kapitola se zabývá sociologickými výzkumy hodnot - metodikou a metodologií, uvádí stručný přehled výzkumů hodnotové orientace mládeže u nás po roce 1989, podrobněji pak popisuje metodu a význam kvalitativního výzkumu, která byla použita jako metoda výzkumu pro praktickou část práce. Obsahem praktické části je empirické šetření hodnotové orientace současné středoškolské mládeže ve věku 15-19 let metodou standardizovaného rozhovoru za použití dotazníku doc. Saka – hierarchie hodnot.

Klíčová slova

Adolescence, hodnoty, hodnotové orientace, sociologické výzkumy hodnot mládeže

Annotation

The following bachelor thesis focuses on the problematics of values and value orientations of high school students. The work is composed of two sections – a theoretical and a practical section. The theoretical section contains three chapters. First chapter defines the fundamental terms such as values, value orientation, classification and the meaning of values. Furthermore, it briefly describes the formation of values and value orientations and factors which contribute to the formation of values and value orientation of high school students. The second chapter focuses on characteristic features of adolescence and specific of high school students. The third chapter explores sociological studies of values – methods and methodology, brief outlook of studies dedicated to value orientation of adolescence in the Czech Republic after the year 1989. More specifically, it then looks at the method of study and the significance of objective research, which is used as a method for the practical section of this bachelor thesis. The content of the practical part is a study of value orientations of a current high school students in the age range of 15 – 19 years old. Method used will be a standardized interview for which data will be collected using doc. Sak survey – the hierarchy of values.

Keywords

Adolescence, sociological research on the values of adolescents, value orientations, values

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 HODNOTY A HODOTOVÁ ORIENTACE.....	10
1.1 Vymezení základních pojmů	10
1.2 Klasifikace a funkce hodnot	12
1.3 Utváření hodnot a hodnotové orientace	16
2 OBDOBÍ ADOLESCENCE.....	18
2.1 Období adolescence z hlediska psychologického.....	18
2.2 Specifika středoškolské mládeže	21
2.3 Výchova k hodnotám.....	22
3 SOCIOLOGICKÉ VÝZKUMY HODNOT.....	25
3.1 Empirický výzkum	25
3.2 Kvantitativní výzkum hodnot	26
3.3 Kvalitativní výzkum hodnot.....	28
3.2.1 Výzkumy hodnotové orientace mládeže po roce 1989	29
PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 HODNOTOVÉ ORIENTACE MLÁDEŽE V SOUČASNOSTI.....	35
4.1 Cíl empirického šetření	35
4.2 Stanovení hypotéz.....	35
4.3 Cílová skupina	36
4.4 Nástroj šetření	36
4.5 Výsledky výzkumu	37
4.6 Shrnutí	48
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	51
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	53
SEZNAM PŘÍLOH.....	54

ÚVOD

Jaká vlastně je současná středoškolská mládež? Jaké jsou její názory, zájmy, sny, ideály a představy o budoucnosti? Jaké jsou hodnoty, hodnotové preference a hodnotové orientace dnešních středoškolských studentů? Těmito otázkami se zabývá každý rodič, pedagog, ale také řada odborníků jak z oblasti sociologie, psychologie a dalších oborů. Mládež má významné, nezastupitelné a specifické postavení ve společnosti. Nejvíce psychických a sociálních rysů charakteristických pro mládež má věková skupina patnáct až devatenáct let. Jak uvádí Sak (2000, s. 89), hodnotový základ jednice je v tomto období již vytvořen a ke změnám dohází jen v malé míře, hodnotová orientace této skupiny tak do určité míry naznačuje hodnotový profil mladé generace.

Zjistit odpovědi na některé výše uvedené otázky a zájem o naši mladou generaci byly předním důvodem volby tématu této bakalářské práce.

Cílem této bakalářské práce je v teoretické části vymezit problematiku hodnot a hodnotových orientací, definovat období adolescence a vzhledem k praktické části stručně popsat sociologické výzkumy hodnot. V praktické části je cílem zjistit hodnotovou orientaci současné středoškolské mládeže ve věku patnáct až devatenáct let metodou individuálního standardizovaného rozhovoru za použití dotazníku doc. Saka – „žebříček hodnot“. Výsledky šetření pro tuto bakalářskou práci dále srovnat s výsledky výzkumu doc. Saka a Karolíny Sakové z roku 2002 a v poslední řadě se pokusíme potvrdit či vyvrátit stanovené hypotézy týkající se genderových rozdílů v preferencích hodnot.

Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou částí – části teoretické a části praktické. Teoretická část se skládá ze tří kapitol. Kapitola první se věnuje hodnotám a hodnotovým orientacím, definováním základních pojmů, klasifikací a funkcí hodnot, dále stručně popisuje utváření hodnot a hodnotové orientace. Druhá kapitola je zaměřena na charakteristiku období adolescence jednak z hlediska psychologického, jsou zde také stručně popsána specifika středoškolské mládeže. Třetí kapitola se zabývá sociologickými výzkumy hodnot, popisuje metody kvantitativního a kvalitativního výzkumu hodnot, uvádí stručný přehled výzkumů hodnotové orientace mládeže u nás

po roce 1989. Zdrojem informací pro zpracování teoretické části byly odborné publikace, časopisy, studie, internetové zdroje. Použity byly pouze zdroje české, jelikož se práce orientuje na problematiku hodnot a hodnotové orientace týkající se české mládeže. Obsahem praktické části je popis a analýza výsledků empirického šetření hodnotové orientace současné středoškolské mládeže metodou individuálního standardizovaného rozhovoru, použit byl dotazník doc. Saka – žebříček hodnot.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE

Velmi významné místo v motivační struktuře člověka a jeho chování patří právě hodnotám. Mezi složkami osobnosti člověka, společností a jejím vývojem existuje komplikovaný zprostředkovaný vztah. Na chování a jednání jedince nemá vliv pouze jedna hodnota, ale celý strukturovaný systém hodnot. Konečný obraz preferencí a korelací vytváří hodnotovou orientaci. Podle Saka (2004, s. 9) nelze vliv hodnotového systému na jednání přeceňovat. Tvrdí, že mezi hodnotou a chováním neexistuje taková závislost umožňující hodnoty jednoznačně vyvozovat z jednání a naopak.

Studiem hodnot se zabývá mnoho oborů, především filozofie, psychologie, sociologie či andragogika. Výraz hodnota se používá ve spojení jako hodnoty ekonomické, kulturní, materiální a tak dále. V návaznosti na téma práce, kdy nás zajímají hodnoty a hodnotové orientace středoškolské mládeže, se zaměříme na definici pojmu z hlediska psychologického a sociologického.

1.1 Vymezení základních pojmů

Nauka o hodnotách pojímaná jako věda se nazývá **axiologie** (z řeckého *axios*, hodnotný), klade si otázku co je to hodnota a co je hodnotné. Předmětem axiologie jsou hodnoty morální, kulturní estetické, ekonomické, politické (Jandourek, 2007, str. 36). Psychologický slovník (Hartl, Hartlová, 2015, s. 67) definuje termín jako obor, který se zabývá definováním, systémem a hierarchizací hodnot, jejich vztahy ke společnosti a struktuře osobnosti.

Dalším významným pojmem souvislosti s hodnotami je **hodnocení**. Cakirpaloglu (2004, s. 344) definuje hodnocení jako složitý proces subjektu (hodnotící jedinec, osoba) vůči objektu hodnocení (co je hodnoceno), který je řízen druhem a intenzitou dané hodnoty. Hodnocení jako lidský vztah potom znamená, že se jedná o vnitřní vztah subjektu vůči objektům praktického poznání, to je určení žádoucnosti objektů a situací významných pro subjekt. Hodnocení je komplikovaný proces zahrnující tři složky:

- a) poznání (praktický vztah člověka vůči realitě)
- b) emocionální prožitek (vztah subjektu k objektu hodnocení)
- c) konativní složka (zahrnuje tendence k naplnění určité hodnoty)

Proces hodnocení pak Cakirpaloglu (2004, s. 353) uzavírá souhrnným vymezením: „*Hodnocení označuje vztah člověka vůči prožívané realitě*“.

Výsledkem procesu hodnocení jsou hodnoty. Definovat pojem **hodnota** není úplně jednoznačné, existují různé definice pojmu. Průcha, Veteška (2014, s. 127) definují (pro andragogiku a pedagogiku jako relevantní pojetí, které se uplatňuje v psychologii) hodnotu jako uznávanou vlastnost (kvalita, významnost, důležitost), která je lidmi přisuzována objektům, jevům, procesům, událostem, společnosti. Hodnoty jsou sdíleny jednotlivci, skupinami, národy, populacemi zemí. Přenášejí se mezi generacemi a jsou osvojovány prostřednictvím socializace a enkulturace. Cakirpaloglu (2009, s. 385) zestručnil definici pojmu následovně: „*Hodnoty představují systém získaných dispozic člověka jednat nebo směřovat k cíli v souladu s žádoucností, kterou určují podmínky existence.*“ Upozorňuje však také na terminologickou různorodost pojmu hodnota, jehož příčinou je samozřejmě hlavní vlastnost hodnoty – obecnost. (Tamtéž, 2009, s. 313).

Posledním a pro bakalářskou práci podstatným pojem je **hodnotová orientace** (hodnotový systém). Hodnotová orientace vyjadřuje, jak jsou různé hodnoty hierarchicky uspořádány dle důležitosti ve vědomí jednotlivce i společnosti. Hodnotové systémy uvnitř určitého společenství se liší v závislosti na věku, pohlaví, socioekonomickém postavení, úrovni vzdělání a tak dále. (Průcha, Veteška, 2014, s. 127).

Dle Prudkého (2009, s. 34) lze ve výrazu hodnotové orientace vždy hledat souvislost dynamiky a působení během času ve spojení s určitým zacílením. Jde o postupné utváření (ukládání, tvorbu a také užívání) hodnot v čase, zaměřené do časového působení a rozvoje. Hodnotové orientace lze uspořádat, hierarchizovat, některé upřednostňovat ve vztahu k jiným (to je vlastnost hodnot všeobecně, jelikož jde o atribut hodnocení). Sousedstvím hodnotové orientace myslí trend převažujících hodnot a hodnocení daným nositelem hodnot.

1.2 Klasifikace a funkce hodnot

Klasifikace hodnot

Potřebu systematického uspořádání existujících poznatků o hodnotách v psychologii je možné částečně uskutečnit jejich zařazením do obecnějších pojmových celků za předpokladu stabilního kritéria klasifikace, ke kterým je možné dospět analýzou existujících definic a teorií, jejichž předmětem vědeckého zájmu jsou axiologické předpoklady chování. Podle **Dragomira Pantice** (in Cakirpaloglu, 2009, s. 357-362), který se problematikou klasifikace důkladně zabýval, lze hodnoty a hodnocení uspořádat dle obecných teoretických a metodologických kritérií. Nejpočetnější skupinu v psychologické klasifikaci hodnot tvoří **teoretická kritéria**, která obsahují tyto tři formální dimenze klasifikace - objektivnost-subjektivnost, specifická-obecnost, relativnost-univerzálnost. K uvedeným dimenzím patří kritéria hodnot jako původ hodnoty, nositel hodnoty, role hodnot, podstata hodnoty, funkce hodnot, obsah hodnoty a tak dále.

V následující části jsou zmíněny některé další z používaných klasifikací:

Milton Rokeach (in Cakirpaloglu, 2009, s. 356) rozlišuje dle praktického významu hodnot hodnoty instrumentální a terminální. Instrumentální hodnoty slouží především jako prostředky a možnosti, jedná se tedy o způsoby jednání, chování k dosažení cílové hodnoty určují současné a budoucí cíle jedince.

Příklady jednoduchých klasifikací uvádí **Hartl** (2009, s. 192), kdy rozlišuje hodnoty na:

- pozitivní (žádoucí) a negativní (nežádoucí)
- absolutní a relativní
- přímé a nepřímé
- podle obsahu na estetické, etické, logické

Kučerová (1996, s. 72-73) klasifikuje hodnoty podle dimenzí, v nichž jedinec prožívá svět i sebe, následovně:

1) **Hodnoty přírodní**

Dělí na **životní, vitální** – jsou podstatné pro udržení, prosazení, uchování a rozvinutí života jedince i druhu. Mezi hodnoty životní patří zdraví, zdatnost, svěžest, uspokojení smyslů i tělesného blaha

Hodnoty **sociální** – plynoucí ze vztahu člověka k druhým lidem a k sobě samému mezi nimi, zde patří hodnoty jako družnost, vzájemnost, milovat a být milován, dále z egoistických potřeb plynoucí tendence uplatnění se, uznání, ocenění, být úspěšný. Hodnotami jsou mezilidské vztah a emoce.

a) hodnoty životní (vitální)

b) hodnoty sociální

2) **Civilizační hodnoty**, které jsou podmínkou a současně i výsledkem sociální organizace (rodiny, národy, státy), komunikace (jedná se o řeč, písmo, šíření informací), výrob a obchodu a sociálního poznání (věda, zkušenost)

3) **Duchovní hodnoty** – utváří se potřeba hledání podstaty a smyslu. Patří sem sebeuvědomění, sebevyjádření, naplnění života, pravda, etické a estetické cítění, tvůrčí činnost, rozvoj intelektu, emoční bohatství, vzdělání.

Preferencí jednotlivých hodnot se zaměřením na mládež ve věku 15-30 let se u nás zabýval **Sak** (2000, s. 78-80), rozlišil tuto obecnější hodnotovou orientaci:

- **Egoisticko-materialistická** hodnotová orientace je tvořena faktory jako majetek, plat, společenská prestiž, soukromé podnikání. Jedná se o jedince sebestředné, s touhou prosadit se, nemají zájem pro společnost a ostatní něco přinést. Zaměřují se především na majetek a plat a jejich získávání
- Hodnotová orientace **profesně rozvojová**- tento faktor tvoří především hodnoty jako vzdělání, rozvoj osobnosti, zajímavé zaměstnání, úspěšnost v zaměstnání. Nositelé této hodnotové orientace bývají aktivní a tvořiví, seberozvoj propojují se svojí prací, od které také očekávají tvořivost a zajímavost, inspiraci a stimul pro rozvoj osobnosti. Spojujícím prvkem je vzdělání jako nástroj pro získání úspěšné práce a seberozvoje.

- **Reprodukční** hodnotová orientace je vyjádřena hodnotami rodina a děti, láska, životní partner. Význam této hodnotové orientace spočívá v pokračování zachování lidského rodu cestou biologické reprodukce.
- **Globální** hodnotová orientace zahrnuje hodnoty mír, zdraví, životní prostředí a vyjadřuje zájmy celého lidského pokolení. Nejvyšší hodnotou jedince je zdraví, pro lidstvo mají podobný význam hodnoty mír a životní prostředí.
- Hodnotová orientace **liberální** – tento znak tvoří hodnoty svoboda, demokracie, soukromé podnikání. Nejobecněji vyjadřuje podstatu hodnotové orientace svoboda, demokracie spadá do politického a soukromé podnikání do ekonomického života jedince a společnosti.
- **Sociální** hodnotová orientace je tvořena hodnotami jako solidarita, politická angažovanost, být užitečný druhým, společenská prestiž. Tato hodnotová orientace směřuje člověka ke společenskému začleňování a umožňuje překračovat vlastní individuální rozměr. Tato orientace významně přispívá k sociální uspořádanosti společnosti, k reprodukci a utváření společenských vztahů. Sociální hodnotová orientace má více vertikálních úrovní - vztah člověka k člověku představuje hodnota *být užitečný druhým*, komunální úroveň hodnota *veřejně prospěšná práce* a hodnota *politická angažovanost* na úrovni politického systému.
- **Hédonistická** – přátelství a láska, zájmy a koníčky. Tato hodnotová orientace je alternativou k hodnotám rodina, hromadění majetku i profese. Významné jsou mezilidské vztahy nezavazující jedince, také aktivity jedince spojené s touto orientací jsou nezávazné, nevyžadující velkou odpovědnost.

Funkce hodnot

Se studiem hodnot a hodnotových orientací se současně dovídáme o možnostech jejich působení, o jejich různorodých **funkcích**. *Hodnoty ve společnosti fungují – od jednotlivce po civilizaci, od pohledu krátkodobého po čas dlouhodobý, od mikroúrovně až po globální makroúroveň, v mnoha dimenzích.* Prudký (2009, s. 44-56) předkládá **přehled funkcí**, které považuje v souvislosti se sociologickým zkoumáním hodnot za

zásadní, včetně stručných specifikací představ a podrobnějšího popisu funkcí. Autor uvádí, že jde o zjištění, která vyplývají z mnoha různých zdrojů.

- a) *Funkce hodnot jako stavebních kamenů kultury* - kulturu není možné získat jinak než sociálním učením. Je představována především symboly, abstrakcemi z chování a produktů chování. Součástí těchto abstrakcí a symbolů jsou také hodnoty. To znamená, že vznik hodnot a nabytí kultury může splývat, být neoddělitelný. Přenos hodnot je pevně spojeno s jevy tradice a socializace.
- b) Funkce hodnot jako součásti utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů – bez rozpoznání akceptovaných a sdílených hodnot není možné chápat obsah sociálních činností jedinců, skupin, institucí a společnosti
- c) Funkce hodnot jako jednoho z definičních znaků osobnosti – Bokorová (in Prudký, 2009, s. 48) uvádí, že osobnost během procesu socializace začleňuje řadu kodexů či norem, které jsou v souladu s jejími potřebami a zájmy, Hodnocením a srovnáváním s vnějšími skutečnostmi mají následně vliv význam pro formování osobnosti. Vzniká tak struktura hodnot, jádro osobnosti, které je významným znakem odlišení od jiných osobností.
- d) Hodnoty jako zdroj motivace a chování – Prudký (2009, s. 50) uvádí Logogram struktur motivace dle Smékala (2002, s. 235). Jedná se o složité schéma souvislostí a motivačních struktur ovlivňujících chování a jednání jedince
- e) Hodnoty jako součásti identifikátorů skupin či etnika, společenství nebo i institucí – Musil (in Prudký, 2009, s. 51) definuje identitu jako jednotu vnitřního psychického života a jednání. V sociologickém pojetí to znamená přijetí určitých shodných hodnot, motivů celou skupinou, společenstvím.
- f) Hodnoty jako zdroje sociální a kulturní soudržnosti – prostřednictvím uznávaných hodnot a hodnotových orientací dochází ke spojování případně možnému rozdělení či soudržnosti skupiny
- g) Hodnoty jako zdroje charakteristiky rozvrstvení a hierarchie společnosti – hodnoty a s nimi související normy slouží v procesu socializace také jako zdroje sociálního uspořádání: zdroje sociálních rolí, zdroj možností vzestupu a sestupu v rámci společnosti

- h) Hodnoty jako atribut morálky – funkce hodnot velmi úzce souvisí s pojmem morálka. Hodnot jsou chápány jako součást morálních kritérií, jako to, co má být, co je správné a žádoucí.
- i) Hodnot jako základy politických filozofií a ideologií – jde o funkce hodnot v jiné sociální vědě. Jedná se především o hledisko na hodnotová východiska politických filozofií promítajících se do různých ideologií

Cakirpaloglu (2009, s. 402-405) uvádí, že standardní rámec klasifikace většiny hodnotových funkcí zahrnuje **individuální a společenské** hledisko procesu tvorby hodnot. McGuire (in Cakirpaloglu) rozdělil individuální funkce hodnot do dvou celků – procesu adaptace a procesu individuálního růstu. Funkce adaptace člověka na fyzické a sociální podmínky – jedná se většinou o hodnoty osvojené v průběhu socializačního procesu nebo získané vlastní zkušeností. Funkce překonávání vlastní existence má význam pro cíle a stavy. Sociální význam hodnot lze analyzovat prostřednictvím dvou skupin funkcí - sociální integrace a sociální racionalizace.

Funkční podstatu hodnoty Cakirpaloglu (405) zestručnil vymezením: „*Hodnoty představují vytoužené, hlavně uvědomělé tendence konstituující bio-psycho-socio-duchovní podstatu lidského bytí.*“

1.3 Utváření hodnot a hodnotové orientace

Pro přiblížení a pochopení významu hodnot a pro stanovení konkrétního východiska jejich výzkumu je nezbytné zmínit problematiku vzniku hodnot. Je nezbytné upozornit na **spojitost hodnot a vlivů** na jejich vznik, to znamená i na skutečnost, že poznávání těchto vlivů je nedílnou součástí charakteristik, které můžeme k výzkumu hodnot použít. Pokud jsou hodnoty chápány jako sociální jevy, říkáme tím současně, že vznikají v určitých procesech a při působení určitých vlivů. Prudký (Prudký a kol., 2009, s. 38) uvádí, že náhled na vznik hodnot je možný v zásadě dvěma způsoby:

- 1) Atributy procesů, kterými se uskutečňuje hodnocení (zda se jedná o významy, hodnoty nebo smysl, k nimž se hodnocením dopracováváme)

- 2) Je spojena s hodnotami jako konkrétním sociálním jevem – zabývá se procesy ve vývoji sociálního subjektu vedoucími k naplnění tohoto objektu (osobnost, společenství, skupina, instituce) hodnotami určitého druhu. Jedná se o procesy, které se označují jako sociální učení.

Sociální učení je podstatou procesů, které u jedince tvoří jeho **socializaci**. Jedná se o vzájemný proces, kdy společenství na jedné straně usiluje o přizpůsobení jedince podle určitých pravidel a norem, současně ale jedinec usiluje o prosazení sebe sama, své jedinečnosti, hodnot norem chování, které přijal za své. Tento interaktivní, neukončitelný proces vede jak k utváření osobnosti na jedné straně, tak k předávání kulturní kontinuity učení se hodnotám. Eisenstadt (in Prudký, 2009, s. 41) *vnímá obecnější rozměr socializace jako „proces odevzdávání sociálního dědictví a zachování sociální kontinuity“*.

Preferenci jednotlivých hodnot ukazuje hierarchie (pořadí hodnot). **Hodnotová orientace** člověka je pak výsledným obrazem preferencí a korelací.

S hodnotami a hodnocením je úzce spjat proces internalizace hodnot. Podle Hudečka (1986, s. 48) probíhající v následujících fázích:

- 1) Informace – seznámení se s hodnotou
- 2) Transformace – výklad informace vlastním, srozumitelným způsobem
- 3) Angažování – přijetí či odmítnutí konkrétní hodnoty
- 4) Inkluze – po přijetí hodnoty dochází k jejímu začlenění do hodnotového systému jedince
- 5) Dynamizace – v souvislosti s přijetím či odmítnutím hodnoty se mění osobnost jedince

Na vznik hodnot a hodnotových orientací má vliv mnoho faktorů. Jedná se především o faktory jako věk, pohlaví, rodina, škola, vrstevníci a také média – tisk, rozhlas, televize a v současné době oblíbený internet a různé moderní technologie.

2 OBDOBÍ ADOLESCENCE

Období dospívání je zvláštní období tranzice od dětství k dospělosti. Erikson (in Farková, 2017, s. 206) toto období shrnuje následovně: „*V žádném jiném období životního cyklu nejsou si tak těsně blízko příslib objevení sebe sama a hrozba ztráty sebe sama*“. Dospívání je také obdobím plným rozporů, emoční instability. Tato kapitola se zaměří na stručný popis období adolescence z hlediska vývojové psychologie a podrobněji na oblast sociální, především na socializaci adolescenta a na faktory ovlivňující dotváření identity jedince, zejména na rodinu, školu, vrstevníky a média.

2.1 Období adolescence z hlediska psychologického

Z hlediska vymezení rozsahu vývojové etapy můžeme dle autorů najít určité rozdílnosti. Někteří autoři vymezují období z hlediska časového, dělí je na vývojové etapy, jiní uvažují o ukončení období v souvislosti s naplněním některých životních rolí jako například ukončení formálního vzdělání.

M. Farková (2017, s. 204) uvádí přehled členění etapy dospívání dle autorů. P. Říčan nazývá toto období jako etapu „na rozbouřeném moři“. M. Beneš považuje za ukončení adolescence ukončení formálního vzdělání., P. Havlík a R. Kořa vymezují etapu dospívání věk 16 – 20 let. Vágnerová dělí celé období na dvě fáze – **ranou adolescenci** (nazývanou pubescence) ve věku 12 až 15 let a pozdní adolescenci do věku 15 až 20 let. P. Macek uvádí pro **pozdní adolescenci** věk 17 - 20 (22) roky, a to i přes to, že dospívající může subjektivně sám sebe vnímat spíše jako adolescenta i v období studia na vysoké škole. V této práci je vymezeno období pozdní adolescence jako období 15 až 20 let v souladu s Vágnerovou.

Pro období **rané adolescence** (období 11 až 15 let) je charakteristická fyzická proměna, dítě se mění v dospělého schopného rozmnožovat se (Vágnerová 2005, s. 323). Tělesné změny se týkají především růstu, změny proporcí a tvarů (chlapci široká ramena, dívky boky), u chlapců mutace hlasu, nástup menstruace u dívek a další znaky

(Říčan, 2004, str. 171-173). Tělesný vzhled do určité míry souvisí – v obou fázích adolescence – s utvářením identity, mladí lidé mají tendenci zabývat se svým tělem a na základě toho posuzovat celou osobnost bez ohledu na to, jak je to nelogické (Vágnerová, 2012, s. 375). V období pozdní adolescence přibližně od 15 do 20 let se potom jedná o změny především v oblasti psychické a sociální složky. Biologicky je vymezen vstup do pozdní adolescence pohlavní zralostí. Tato fáze je především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost i společenské postavení dospívajícího, mezníkem je ukončení profesní přípravy, ekonomická nezávislost, dochází k potvrzení sociální identity určité skupiny, rozvíjí se vztahy s vrstevníky o oblasti partnerství.

Důležité je také zmínit jev objevující se v posledním století, který je označován jako „**sekulární akcelerace**“ – dlouhodobé zrychlení tělesného vývoje. Jedná se o dřívější nástup tělesného dozrávání na jedné straně a zároveň prodlužování psychologického zrání. V důsledku to znamená zkracování dětství, ale zároveň oddálení nástupu dospělosti. Tento trend souvisí s kvalitnější stravou, zdravotní péčí, hygienou, ale hlavně s celkovou změnou životního stylu. (Farková, 2017, s. 197)

Od začátku pubescence dochází k zásadní ke změně **způsobu myšlení** dospívajícího. Zatímco pubertální dítě poznává a chce poznat svět takový, jaký je, pro adolescenty je typická potřeba přemýšlet, vytvářet domněnky, uvažovat hypoteticky – tedy vytvářet různé možnosti, i ty, neexistující či málo pravděpodobné. Podle Keatinga (in Vágnerová, 2005, s. 333) je způsob typického myšlení dospívajících shrnut do následujících bodů:

- Variabilita různých možností – přispívá k rozšíření a obohacení úvah
- Systematičtější uvažování- mění způsob manipulace s informacemi
- Experimentování s vlastními úvahami, dovedou kombinovat a rozvíjet myšlenky v jeden celek, rozvíjí se flexibilita myšlení

Změna uvažování má významný vliv i na postoj dospívajících k základním psychickým potřebám jako je potřeba seberealizace, potřeba jistoty a bezpečí, potřeba otevřené budoucnosti a způsob jejich uspokojování. (Tamtéž, s. 335).

Hormonální proměna v dospívání stimuluje změny v oblasti **emočního prožívání**. Citové změny se nejčastěji projevují náladovostí, kolísavostí emočního ladění, přecitlivělostí na běžné podněty, zhoršení nálady, výkyvy v chování. Emoční reakce bývají mnohdy nepřiměřené, citové prožitky jsou spíše krátkodobé a proměnlivé. K ustálení emočního prožívání dochází ke konci období adolescence, starší dospívající už zpravidla nebývají tak náladoví a citově labilní. Je způsobeno hormonálním vyrovnáním a adaptací na pohlavní dospělost.

Toto období se také období rozvoje **volních vlastností**. V mladé adolescenci se začíná zlepšovat sebekontrola a vytrvalost, dospívající lépe dovedou odhadnout své schopnosti a možnosti. V pozdní adolescenci dochází k citovému zklidnění a tím také ke stabilizaci volní autoregulace. Dospívající se dovedou lépe ovládat, jejich sebeovládání je trvalejší a stabilnější. Autoregulační mechanismy se zapojují hlavně v zátěžových situacích. (Tamtéž, s. 343-4).

Další a velmi významnou fází je **socializace**. Se změnou sociálního postavení v období pubescence úzce souvisí dva sociální mezníky. Jedná se o ukončení povinné školní docházky a volba dalšího profesního směřování, dalším mezníkem je získání občanského průkazu ve věku 15 let. Období mladší adolescence Vágnerová (2005, s. 346) nazývá „*fázi experimentace s různými mezilidskými vztahy*“. Dospívající odmítá formálnost a nadřazenost autorit jako jsou rodiče, učitelé, Typickým znakem dospívání jsou nejen nekonečné diskuse s autoritou, ale také kritika vrstevníků. Pro rozvoj osobnosti hrají klíčovou roli rodina, škola, volnočasové instituce a vrstevnické skupiny. V těchto sociálních skupinách dospívající získávají novou roli – dospívajícího, člena určité skupiny či roli přítele. Na počátku pozdní adolescence jsou sociálními skupinami rodina, sekundární vzdělávací instituce, pracoviště a vrstevnická skupina. Starší adolescenti pak získávají další nové role – profesní, roli pracujícího, roli člena určité skupiny, blízkého přítele a partnerskou roli.

M. Farková (2017, s. 200) uvádí, že **morálka** je pro adolescenty v tomto období **morálkou absolutní**. Platné morální normy platí pro všechny a za všech okolností. „*kompromis je vnímán jako polovičatost, pohodlnost či zbabělost*“. Reakce na jakoukoliv nespravedlnost či drobnou lež bývají nepřiměřené, vznikají pak další možné konflikty s okolím.

Období adolescence není ale zdaleka klidným obdobím v životě některých dospívajících. Celé toto přibližně osm let trvající období je také doprovázeno řadou vývojových rozporů dospívajících ve společnosti, jako rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí, mezi rolí a statusem, mezi hodnotami rodičů a adolescentů, mezi hodnotami rodiny a společnosti (Farková, 2017, s. 202). Objevuje se také období problémového chování, kdy dospívající přestupují obecně přijatelné vzorce chování. U určitého počtu rizikové chování během dospívání zmizí, u některých mohou přetrvat setrvávat i v dospělosti (Farková, 2017, s. 211)

2.2 Specifika současné středoškolské mládeže

Na začátku druhé fáze období dospívání, po ukončení povinné školní docházky, přechází většina adolescentů na střední školu či do učňovského zařízení. Nástupem na střední školu pak získává také novu roli **středoškolského studenta** nebo **učně**. Tyto role znamenají ze symbolického hlediska **další stupeň primární sociální diferenciacce**. Dospívající si uvědomuje i svoji budoucí možnou pozici ve společenském zařazení. Sociální diferenciacce bude po skončení tohoto období pokračovat v souvislosti s pokračováním s volbou dalšího studia či nástupu do zaměstnání. Vágnerová (2005, s. 367).

Současná mládež - **Generace Z** - děti Baby Boom Generace, generací X a Y.

Jsou narození zhruba v letech 1995 až 2010. Pro označení současných středoškoláků (z části už i vysokoškoláků) se používají se také termíny jako Generace M (M jako multitasking) nebo Generace I (jako internet). Nedílnou součástí života této „generace“ je užívání komunikačních a mediálních technologií jako internet. Nejsou vázání na domácí počítač, online jsou díky mobilním telefonům stále. Rádi komunikují prostřednictvím sociálních sítí jako Facebook, Instagram, WhatsApp a další. Stručný, ale velmi výstižný popis této „generace“ uvádí ve své tabulce srovnání generací Forbes (<http://generace.forbes.cz/tabulka/>): Online generace, nezažili dobu bez internetu nebo smartphonů, utrácejí za to, co je v kurzu, běžné nákupy obstarávají rodiče, životní hodnoty – mít opravdové přátele a hodně toho zažít, pracovat teprve budou, udržování

vztahů – natáčejí videa na YouTube, na sítích mají mezi přáteli rodiče, se kterými mají dobré vztahy, jsou zvyklí jíst dobře a zdravě, učí se vařit od malička. Studuje se online, na dálku, přes YouTube, oblíbené jsou humanitní předměty. Mají potřebu svobody, nezávislosti, chtějí se odlišit a vymezit na straně jedné, na druhé pak mají neustálou potřebu sdílení svých zážitků. Zvládají přechod až mezi pěti různými obrazovkami současně – TV, smartphone, notebook, herní konzole a tablet. Zábavu, volný čas i povinnosti řeší přes telefon, který mají neustále s sebou, přednostně pak volí formu psaných zpráv před telefonováním. Je to generace velmi specifická, pracovní prostředí vnímají naprosto odlišně než jejich rodiče. Dospívají v době start-upů, mají podnikatelské a kreativní myšlení a také touhu změnit svět k lepšímu.

2.3 Výchova k hodnotám

„Rodina spolu se školou tvoří významné výchovné funkce, které můžeme chápat jako komplementární“. (Průcha et al., 2013, s. 248).

Rodina je nejstarší společenskou institucí. Velký sociologický slovník (1996 s. 940) definuje rodinu jako: *„obecně původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou“.* Havlík (2011, s. 67) popisuje rodinu jako „základního činitele“ demografického vývoje (rodinný cyklus je vázaný na biologické fáze – od narození po smrt), sociální struktury (tvoří sítě vztahů), ekonomické (jsou hospodařícími domácnostmi), kulturní (reprodukuje základní normy, hodnoty, kulturní vzorce společnosti). Rodina je nejen skupinou, ale také institucí, zajišťuje kontinuální a diskontinuální společenské procesy. Havlík (Tamtéž, s. 68-74) uvádí základní sociální **funkce rodiny**:

1. Biologická a reprodukční funkce – funkce rozmnožovací, jedná se zde zejména o pokračování života, rodiny a rodu
2. Emocionální a ekonomická tvorba domova – uspokojování citových potřeb, pocit jistoty, uznání, tolerance, uznávání vztahů a hodnot jako jsou láska, přátelství, harmonické soužití

3. Ekonomická funkce – společné hospodaření s financemi, majetkem, dělba práce mezi členy
4. Socializační funkce, výchovná a vzdělávací – rodiče předávají dětem svůj hodnotový systém a představu o dobrém, správném životě, návyky slušného a bezpečného chování, kulturní hodnoty, zvyky, tradice, výchova k práci, pomoci v rodině

Mladá generace je velmi výrazně ovlivněna **novými informačními a komunikačními technologiemi**. Dle Kolesárové (2016, s. 105) probíhá výchova, socializace a sociální zrání v rodinách v důsledku vybavením moderními technologiemi odlišně oproti předchozím generacím. Inovace v rodinách výrazně ovlivňují děti – pro mladou generaci znamená vlastnit a používat informačním technologiemi také získat určité postavení mezi vrstevníky, být součástí sociálních skupin pohybujících se mezi virtuální a přirozenou realitou. Výchovu v rodině výrazně ovlivnil také vstup médií a technologií. Členové rodiny jsou neustále na příjmu, mohou spolu neustále komunikovat. Komunikace prostřednictvím sítí má ovšem jiný charakter, úplně neuspokojuje sociogenní a citové potřeby, dochází k novému typu osamocení. Do výchovy v rodině také vstupuje nový prvek – sociální sítě. Již od období rané adolescence je pro dospívající jedince sociální síť základní nezbytností.

Poznatky o životní úrovni rodin, profesním a osobním růstu jejich členů, kulturní úrovni, problémech či deviacích a rozkladu rodin tak vypovídají o poměrech ve společnosti.

Střední školy pokračují nejen v prohlubování vědomostí a znalostí adolescentů, ale plní také podstatnou výchovnou funkci. Kořa (Havlík, Kořa, 2011, s. 95) uvádí „*Funkce školy vyjadřují, čím je pro společnost užitečná a co od ní mohou lidé vyžadovat, když na ni společnost vynakládá nemalé prostředky a nutí veškeré občany, aby v jejích zdech strávili část svého života.*“ V současné době se převážně hovoří o **funkci výchovné**. Zde se jedná především o tradiční součást socializačních procesů, to znamená předávání kulturních vzorců a chování z generace na generaci. Výchovné procesy se zaměřují na

formování vlastností, vůle, charakteru, osobnostních vlastností. Funkce **vzdělávací** je uskutečňována procesy, během nichž si jedinci osvojují obsahy kultury – jazyk, věku, umění. Funkce **kvalifikační** je spojena se získáním potřebných znalostí, schopností, dovedností, které jsou třeba pro budoucí zaměstnání. Integrační funkce podporuje utváření postojů a dovedností, které umožňují sociální komunikaci uvnitř školy i ve sociálním životě společnosti. Selektivní funkce – probíhá již na začátku školní docházky, následně pak při přechodech do dalších vzdělávacích období, jedná se o přijímací řízení, závěrečná vysvědčení nebo certifikáty opravňující absolventy, buď k výkonu profese, nebo dalšímu postupu ve vzdělávání.

3 SOCIOLOGICKÉ VÝZKUMY HODNOT

Sociologie je vědou **teoreticko–empirickou**, tedy vědou o společenských vztazích a procesech. Věda, která chce tyto jevy pomocí vlastních **metodologických nástrojů popsat** (empirická část) a zároveň **vysvětlit** (teoretická složka). Na základě vyhodnocování konkrétních faktů konstruuje a rekonstruuje systém pojmů a kategorií, základních tezí utváří formulace hypotéz a ověřuje jejich platnost. K vlastnímu pojmání faktů pak přistupuje z hlediska určitých pojmů, kategorií, prověřených tvrzení, z teorie odvozených hypotéz. Sociologie si pokládá i otázky praktického charakteru, nabízí svoji pomoc při řešení konkrétních společenských problémů. Předmět sociologie je také vymezen specifickým úhlem pohledu – dílčí společenské jevy zkoumá komplexně a vždy ke vztahu k jiným společenským jevům a procesům, například jevy ekonomické ve vztahu k politice, k náboženství, morálce, ideologii a podobně (Havlík, 2015, s. 10,11).

3.1 Empirický výzkum

Pod vlivem empirismu (zejména americké sociologie 30. let) rozpracovala sociologie vlastní metodologii. Sociologové rozvinuli množství konkrétních metod, procedur a technik sociologického zkoumání. Zdrojem materiálů a podnětů už nebyly pouze přejímané empirické materiály z jiných zdrojů (statistik, denního tisku, z historie), ale nově byly zdrojem sociologických výzkumů také sociální přehledy, případové studie, které popisují některé společenské jevy a problémy. V dalším vývoji pak empirická sociologie rozvinula celou škálu metod a technik výzkumu. (Tamtéž, 2015, s. 16). Podstatný vliv pro empirický výzkum měla chicagská škola, která se zabývala výzkumy o tzv. sociální ekologii, zejména o život měst, za klasickou studii je považována práce manželů Lyndeových z roku 1929, která empiricky popisuje život amerického středního města. V dalším období empirická sociologie rozvinula celou řadu různých metod technik výzkumu.

Empirický výzkum je ve Velkém sociologickém slovníku (1996, s. 1410) definován jako „*záměrná, systematická poznávací činnost postavená na technikách*

sběru informací, respektive na řízeném pozorování sociálních jevů, událostí, procesů a na zpracování a interpretaci jeho výsledků.“ Používá především metody induktivní, na rozdíl od teoretického výzkumu, který používá především dedukci a metody rozborů a srovnávání pojmů, kategorií, výroků a zákonů. Empirický výzkum má velké množství variant, lze jej členit podle charakteru použitých technik sběru dat, podle typu zkoumaného objektu i podle specifických kritérií. K získávání dat a podkladů se používají v empirickém výzkumu různé **techniky** a metody sběru informací, jedná se o techniky sběru - sběr kvantifikovatelných údajů, techniky terénního šetření, techniky pozorovací. Mezi hlavní techniky používané při sběru informací patří technika přímého pozorování, dotazníkové šetření, anketa, technika rozhovoru, rozbor dokumentů, například analýza historických pramenů. V konkrétních případech se používá označení **metoda**, odlišení obou termínů je však obtížné, jelikož způsoby získávání informací mají postupně charakter jak logických systémů, tak technických návodů (Velký sociologický slovník 1996, s. 1280). Do protikladu bývají stavěny dvě nejvýznamnější techniky sběru dat – technika **kvantitativní** a **kvalitativní**. K první skupině kvantitativních technik sběru informací (jednoduše kvantifikovatelných dat), které se používají jako zdroj pro **kvantitativní výzkum**, patří především standardizovaná dotazníková šetření, analogicky strukturovaný rozhovor, přímé pozorování a kvantitativně pojatá analýza. **Kvalitativní výzkum** používá pro svá šetření kvalitativní techniky sběru dat (obtížně kvantifikovatelných informací) jako například nestandardizovaný a nestrukturovaný rozhovor, nestrukturované typy přímého pozorování (Tamtéž, str. 1281) a jiné.

3.2 Kvantitativní výzkum hodnot

Do protikladu bývají stavěny dvě nejvýznamnější techniky sběru dat – technika **kvantitativní** a **kvalitativní**. K první skupině kvantitativních technik sběru informací (jednoduše kvantifikovatelných dat), které se používají jako zdroj pro **kvantitativní výzkum**, patří především standardizovaná dotazníková šetření, analogicky strukturovaný rozhovor, přímé pozorování a kvantitativně pojatá analýza. **Kvalitativní výzkum** používá pro svá šetření kvalitativní techniky sběru dat (obtížně

kvantifikovatelných informací) jako například nestandardizovaný a nestrukturovaný rozhovor, nestrukturované typy přímého pozorování (Tamtéž, str. 1281) a jiné.

Východiska sociologických výzkumů „**ad hoc**“ – označujeme je jako výzkumy takzvaně neukotvené, bez svébytného konceptu hodnot. Často se objevují především ve výzkumech veřejného mínění. Cílem těchto výzkumů jsou především sociografické. Jejich záměrem není vytvářet nové hypotézy nebo ověřovat či potvrzovat staré, ale spíše zjistit postoje k různým problémům. (Prudký, 2009, s. 72).

Současná sociologická literatura uvádí tři ucelené koncepty empirických sociologických **kvantitativně založených výzkumů** hodnot - koncept R. Ingleharta, koncept Hofstedeho a koncept S. H. Schwartze. Uvádí se také koncept podle Rokeache, který sice neobsahuje propracovanou část zpracování a interpretace, ale je východiskem některých dalších přístupů.

Rokeach (Prudký, 2009, s. 75) vymezuje tři vzájemně se doplňující složky hodnot: složku kognitivní – hodnota je žádoucí, člověk ví, jak se má správně chovat, složku afektivní – jde o emocionální vztah k objektu, souhlas či nesouhlas, a složku behaviorální, jako ovlivňující poměnná, aktivátor, motiv ke směřování k cíli. Vymezuje také základní funkce hodnot, hodnoty chápe jak obecné vzorce a postupy pro řešení konfliktů při rozhodování, pro komunikaci i jako zdroj sebeobrany a sebeaktualizace. Velmi známé je také Rokeachovo třídění hodnot na cílové a instrumentální, již zmíněné v předchozí kapitole

Koncept Ronalda Ingleharta (Prudký, 2009, s. 77,78) je jedním z nejvíce citovaných, nejvíce užívaným a zároveň nejvíce kritizovaným přístupem k rozboru hodnotových struktur. Inglehart navazuje na obdobná východiska jako Rokeach, staví na konceptu potřeb dle Maslowa. Na základě rozdělení potřeb dle Maslowa hodnoty dělí na materialistické a postmaterialistické. Mezi hodnoty materialistické nepatří pouze hodnoty mající hmotnou podobu, ale i hodnoty jako bezpečí, jistota, zabezpečení, stabilní ekonomika a další. K hodnotám postmaterialistickým přiřazuje hodnoty sociální a seberealizační, svoboda projevu, vliv na utváření politické moci, účast na řízení v zaměstnání, bližších mezilidských vztahů. Formuluje dvě základní hypotézy – hypotézu vzácnosti hypotézu socializace. Hypotéza vzácnosti popisuje vztah mezi

ekonomikou a jistotou a směřování k postmaterialistickým hodnotám, z hypotézy socializace je možné vyvodit představu o stabilitě hodnotových struktur společnosti.

Geert Hofstede (in Prudký, 2009, s. 83) sestavuje na základě svých výzkumů teorii vývoje a diferencování kultury. Ke zkoumání hodnot přistupuje jako k procesu poznávání a měření „*mentálních programů u lidí*“, které mohou být na úrovni individuální, kolektivní a univerzální. Hofstede věnuje velkou pozornost metodice sběru informací. Navrhuje vhodné techniky a metodiky sběru dat pro jednotlivé části výzkumu hodnot a potvrzuje nezbytnost odlišit různé techniky sběru dat, která je vhodnější a především řeší podrobný rozbor a návrhy na přístupy k dotazovaným.

Posledním konceptem, který bude zmíněn, je koncept **Shaloma H. Schwartze**, který pracuje s velkými soubor dat a informací, se snaží o výpověď o hodnotových strukturách státních společenství a civilizačních zón. Jeho přístupy jsou považovány spíše za sociálně-psychologické než pouze sociální. Schwartz se odkazuje na Rokeache a navazuje na Ingleharta, spojuje výzkum hodnot s možností nalézt spojující téma sociálních věd. Dosavadní spojování kvantitativních konceptů výzkumů ad hoc nepřinesly žádné převratné výsledky. Nejefektivnějším postupem by byly sekundární a srovnávací analýzy z výsledků z výzkumů vlastních a všech ostatních dosažitelných.

3.3 Kvalitativní výzkum hodnot

Kvalitativní výzkum se rozvíjí od 60. let 20. století. Nejprve je považován jako výzkum soupeřící s výzkumem kvantitativním, později však vnímaný jako odlišná výzkumná strategie. Rozdíly porovnání kvalitativních a kvantitativních postupů dle M. Dismana (1994), jak uvádí Prudký (2009, s. 124) v následujícím schématu:

Kvantitativní výzkum

- Dedukce
- Teorie
- Hypotézy
- Sledování, ověřování
- Přijetí/odmítnutí hypotéz

Kvalitativní výzkum

- Indukce
- Pozorování
- Nalezení pravidelnosti
- Předběžné závěry
- Teorie

Kvalitativní výzkum je vlastně mnohem vhodnější pro výzkum hodnot, což souvisí s vlastností hodnot – a to, že jsou mnohovýznamové a diferencované, jsou přímo spojené s vlivy subjektivními, skupinovými, kulturními a jinými. Pro kvalitativní výzkumy jsou nevhodnější sociologické metody jako rozhovor, dotazování, pozorování, experiment, analýza dokumentů, obsahová analýza, případové studie a další. Prudký (2009, s. 125) uvádí jako základní přístupy kvalitativního výzkumu dle Hendla (2005) především případové studie, etnografický výzkum, fenomenologické zkoumání, biografický výzkum, zkoumání dokumentů, historický výzkum, akční a kritický výzkum.

V sociálních vědách došlo k poznání, že je optimální vzájemně kombinovat metody kvalitativní a kvantitativní, jedná se o výzkum smíšený. (Průcha et al., 2013, s. 139, 267).

3.3.1 Výzkum hodnotové orientace mládeže po roce 1989

Výsledky výzkumů hierarchie hodnot mládeže dle doc. Saka v r. 2000

Jak uvádí Sak (2000, s. 89), mládež ve věkovém rozpětí 15 až 18 let představuje nejvíce psychických a sociálních rysů charakteristických pro období adolescence. Hodnotové preference adolescentů se nejdříve projevuje u této věkové skupiny, jelikož je v tomto věku nejcitlivěji reflektuje stav společnosti a její vývojové směřování. V tomto věkovém období je **vytvořen hodnotový základ jedince** a k hodnotovým změnám v dalším věku dochází jenom v malém rozsahu, to znamená, že hodnotová orientace této věkové skupiny do podstatné míry znamená i hodnotový profil celé mladé generace. Sak tvrdí, že srovnáváním hodnotových orientací získáváme i obraz společnosti určitého období.

Význam hodnot zdraví, uspokojování zájmů a koníčků, podnikání je u této skupiny stabilizovaný, naopak roste význam majetku, lásky. Klesá význam hodnot být užitečný druhým, společenská prestiž, veřejně prospěšná práce.

Tabulka č. 1 - Preference hodnot mládeže ve věku 15 – 18 let v letech 1984, 1991, 1992, 1993, 1994 a 1996 uvádí Sak ve srovnávací tabulce (2000, s. 100)

Tab. 6. Preference hodnot mládeže ve věku 15 - 30 let a 15 - 18 let v letech 1984 - 1996 Index (minimum - 1, maximum - 5).

Pramen: 1984/1, 1991/1, 1992/4, 1993/1, 1996/1

Hodnota	věková skupina									
	15-30					15-18				
	84	91	92	93	96	84	91	92	93	96
Životní partner	4,31	4,57	<u>4,69</u>	4,54	4,55	3,76	4,55	<u>4,66</u>	4,47	4,33
Rodina a děti	4,22	4,61	<u>4,62</u>	4,44	4,43	3,75	<u>4,60</u>	4,50	4,28	4,25
Zajímavá práce	4,10	4,12	<u>4,32</u>	4,10	4,13	4,06	4,16	<u>4,28</u>	4,02	4,07
Přátelství	4,45	4,01	<u>4,53</u>	4,44	4,44	4,55	4,01	<u>4,59</u>	4,58	4,52
Vzdělání	3,90	3,70	<u>4,05</u>	3,77	3,76	4,55	4,01	<u>4,59</u>	4,58	3,92
Rozvoj osobnosti	3,83	3,94	<u>4,18</u>	4,01	3,96	3,75	3,93	<u>4,14</u>	3,91	4,01
Láska	4,34	4,30	<u>4,63</u>	4,58	4,57	4,21	4,31	<u>4,68</u>	4,65	4,53
Úspěšnost v zaměstnání	3,97	<u>4,01</u>	3,92	3,78	3,95	4,05	4,05	3,89	3,73	4,06
Užitečnost druhým lidem	<u>4,06</u>	3,91	3,93	3,78	3,76	<u>4,15</u>	3,90	3,85	3,76	3,79
Plat, další příjmy	3,99	<u>4,07</u>	3,83	3,84	4,02	3,73	<u>4,11</u>	3,89	3,86	4,09
Politická angažovanost	<u>2,71</u>	1,79	1,57	1,62	1,52	<u>2,47</u>	1,76	1,56	1,59	1,65
Zájmy a koníčky	3,63	3,43	3,60	3,59	<u>3,73</u>	3,73	3,73	3,68	3,71	<u>3,89</u>
Majetek	3,16	3,36	3,22	3,28	<u>3,54</u>	3,21	3,34	3,32	3,37	<u>3,69</u>
Veřejně prospěšná činnost	<u>3,02</u>	2,58	2,43	2,50	2,41	<u>3,08</u>	2,51	2,46	2,43	2,50
Společenská prestiž	<u>2,84</u>	2,76	2,77	2,71	2,83	<u>2,89</u>	2,66	2,83	2,58	<u>2,97</u>
Mír	<u>4,85</u>	4,57	4,77	4,67	4,59	<u>4,86</u>	4,71	4,81	4,65	4,62
Zdraví	-	4,85	4,86	4,78	4,83	-	4,83	4,83	4,75	4,77
Životní prostředí	-	<u>4,69</u>	4,69	4,5	4,45	-	4,65	4,67	4,49	4,46
Podnikání	-	<u>3,10</u>	2,98	3,01	2,83	-	<u>3,12</u>	3,06	3,1	3,10
Svoboda	-	<u>4,50</u>	4,54	4,4	4,41	-	<u>4,56</u>	4,56	4,36	4,49
Demokracie	-	-	<u>4,54</u>	4,08	4,04	-	-	<u>4,19</u>	4,05	4,12
Pravda, poznání					4,18					4,27

Ze srovnání jsou patrné rozdíly v hodnotové orientaci mládeže – v roce 1984 měly největší význam hodnoty přátelství, vzdělání, být užitečný druhým lidem, úspěch v zaměstnání, politická angažovanost, veřejně prospěšná práce. Hodnot plat, majetek, rodina a děti, životní partner měly nejnižší význam. V roce 1991 pak nejvyšší preference měly hodnoty plat, podnikání, rodina a děti, naopak nejméně preferované byly přátelství, vzdělání a rozvoj vlastní osobnosti. V roce 1992 kulminuje hodnota rozvoj vlastní osobnosti, životní partner a zajímavá práce. Politická angažovanost měla v tomto roce nejnižší význam. Rok 1993 uvádí celkově nižší hladinu hodnotových preferencí, hodnot s nejnižším významem je tak více: úspěch v zaměstnání, být užitečný druhým lidem, veřejně prospěšná práce, společenská prestiž, zajímavá práce, mír, zdraví, životní prostředí, svoboda a demokracie. Nejvyšší hodnotou byla dle výzkumů

láska. V roce 1996 klesají preference hodnot životní partner a rodina a děti, láska (Tamtéž, s. 90).

Žebříček hodnot - výsledky hodnot výzkumu v roce 2002, doc. Sak a Karolína Saková

Doc. Petr Sak a Karolína Saková prezentují výsledky empirických šetření z let 1993, 1997, 2000 a 2002 v publikaci *Mládež na křižovatce*. Metodika pracuje s baterií 23 hodnot, které respondent hodnotí dle významu na škále od 1 do 5, kdy stupeň 1 znamená nejmenší význam, nejvyšší význam stupeň 5. Pro každou hodnotu byly vypočítány indexy jako vážené aritmetické průměry. Podle hodnoty indexů – od nejvyššího po nejnižší - byla sestavena tabulka. Sak dělí věkovou skupinu 15 až 30 let do tří podskupin – věková skupina 15 až 18 let, 19 až 23 a třetí věk od 24 do 30 let.

Tabulka č. 2 – Žebříček hodnot – Sak, 2002

Tab. Indexy hodnot ve věkových skupinách – 2002				
	Věkové skupiny			Celkem
	15 – 18	19 – 23	24 – 30	
Zdraví	4,76	4,87	4,88	4,85
Láska	4,64	4,68	4,66	4,66
Mír, život bez válek	4,55	4,64	4,65	4,63
Životní partner	4,39	4,65	4,61	4,59
Svoboda	4,58	4,56	4,50	4,53
Přátelství	4,55	4,58	4,45	4,51
Rodina a děti	4,16	4,48	4,54	4,45
Zdravé životní prostředí	4,24	4,43	4,44	4,40
Demokracie	4,42	4,37	4,27	4,32
Pravda, poznání	3,97	4,20	4,19	4,15
Zajímavá práce	4,01	4,06	4,00	4,02
Rozvoj vlastní osobnosti	3,99	3,98	4,05	4,02
Plat, další příjmy	3,93	3,98	3,86	3,91
Úspěšnost v zaměstnání	3,90	3,88	3,88	3,88
Vzdělání	3,97	3,77	3,90	3,87
Uspokojování svých zájmů, koníčků	3,84	3,86	3,71	3,78
Být užitečný druhým lidem	3,51	3,79	3,78	3,74
Majetek	3,55	3,58	3,33	3,44
Soukromé podnikání	3,10	2,55	2,80	2,77
Společenská prestiž	2,76	2,70	2,72	2,72
Veřejně prospěšná činnost	2,39	2,41	2,54	2,47
Bůh	1,96	2,39	2,35	2,30
Politická angažovanost	1,60	1,54	1,60	1,58

Pramen: 2002 - 2/2

První místo u všech věkových kategoriích patří hodnotě **zdraví**. Zdraví je základním předpokladem pro kvalitní, aktivní a spokojený život. Bez zdraví nemůže být plně prožita láska, materiální statky se stávají bezcenné, na rozličných životních událostech a aktivit není možné se účastnit. Sak také uvádí, že samotná hodnota zdraví neurčuje chování jedince. I přes první místo v hierarchii hodnot se u mládeže zvyšuje počet závislých na alkoholu, drogách a nikotinu.

Na druhém místě žebříčku se umístila u všech tří zkoumaných věkových skupin hodnota **láska**, což dokazuje, že v české společnosti má tato hodnota skutečně velký význam. Láska je hodnota závislá na životní fázi, dle výzkumů je nejdůležitější pro mládež ve věku 15 až 18 let. Sak ve svém výzkumu v roce 2002 překvapivě nový fenomén a to, že u věkových skupin 19 až 23 a 24 až 30 let je láska hodnocena výše.

Hodnota **mír, život bez válek** byla na třetím místě. Význam této hodnoty se mění v souvislosti s globální politickou a bezpečnostní situací. Pokud je situace stabilní a klidná, preference této hodnoty klesají, v období ohrožení míru a bezpečnosti preference naopak stoupají.

Čtvrté místo v žebříčku obsadila hodnota **partner**, která je zařazena do skupiny reprodukčních hodnot a reprodukční orientace. Sak uvádí, že láska je spojena s věkovou skupinou 15 až 18 let, hodnota životní partner patří k věkové skupině 19 až 24 let. Ve věkové skupině 24 až 30 let je to hodnota rodina a děti.

Poslední dvě místa zaujímají hodnoty **Bůh** a **politická angažovanost**.

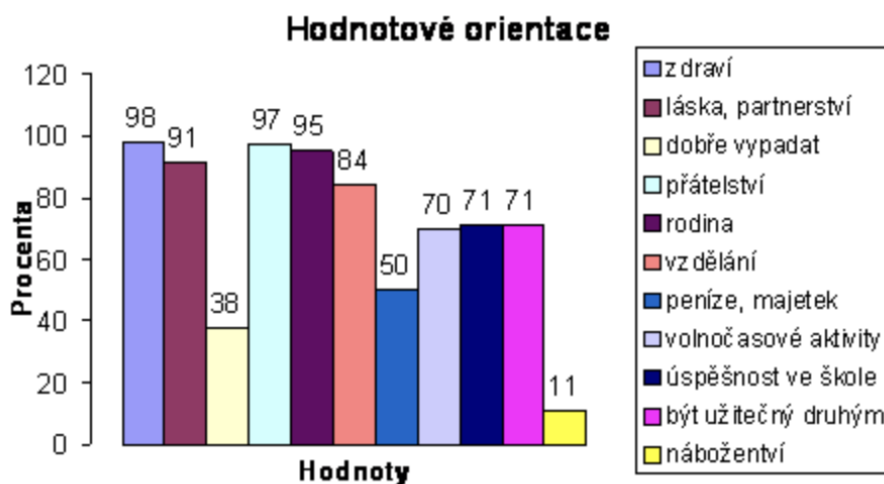
Na základě rozborů indexů hodnot Sak vyvozuje preference některých hodnot v závislosti na věkovou skupinu. U mládeže ve věku 15 až 18 let je preference hodnot vzdělání, demokracie, soukromé podnikání a společenská prestiž. Skupina 19 až 23 let má nejvyšší preference hodnot životní partner, zajímavá práce a Bůh. U věkové skupiny 24 až 30 let v porovnání s ostatními skupinami preferuje hodnoty rodina a děti, rozvoj vlastní osobnosti a veřejně prospěšnou práci.

Hodnotové orientace a životní postoje současných adolescentů – Andrea Preissová Krejčí, Libuše Čadová v roce 2005

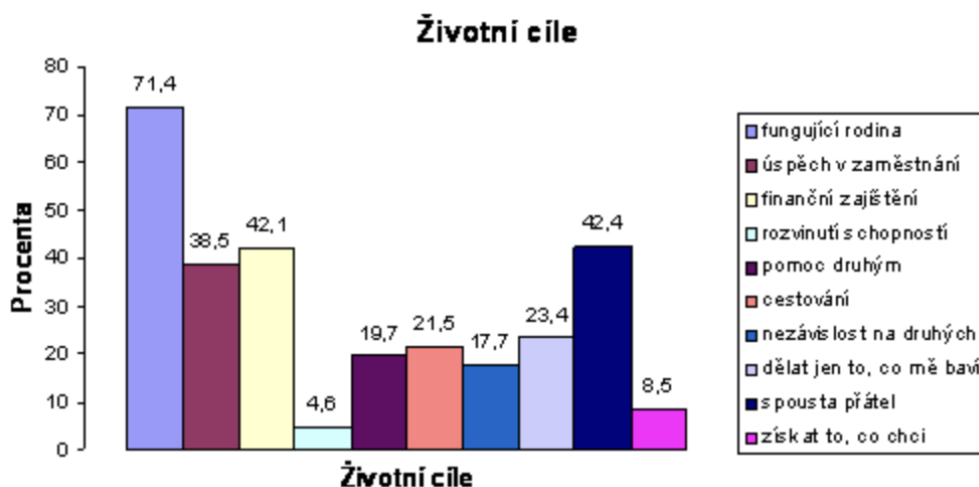
Ve svém výzkumu autorky navazují na tradici dotazníkových šetření. Dotazování bylo zaměřeno na tři oblasti – první a také hlavní skupinu otázek tvoří hodnotové orientace mládeže. Nás z pohledu tématu bakalářské práce nejvíce zajímají výsledky právě z této části, kdy byl respondentům předložen dotazník – baterie 14 hodnot. Výsledky výzkumu byly ve shodě s již dříve prováděnými šetřeními, první tři místa patří hodnotám **zdraví, rodina a láska**. Výzkum také zkoumá rozdílnost hodnotové orientace mládeže z hlediska rodinného zázemí. Jedná se rodinné intelektuální zázemí a (vzdělání rodičů základní, středoškolské, vysokoškolské) a rodinné prostředí (dospívající žije s oběma, jedním nebo s žádným z rodičů). Z výsledků vyplynulo, že vzdělání rodičů nemá na hodnotové orientace mládeže zásadní vliv, rodinné prostředí a zázemí no. U neúplných rodin klesal u dotazovaných význam vzdělání či náboženství, ale i majetku. Z toho vyplývá souvislost s důležitostí a významem rodiny jako základního výchozího bodu pro kvalitní život. (internetový zdroj).

Graf č. 1 – Hodnotové orientace – výzkum Preissová Krejčí, Čadová, rok 2005

Pořadí hodnot je následující: na prvním místě je zdraví, druhé přátelství, třetí rodina, čtvrté láska, partnerství, páté vzdělání. Šesté a sedmé v pořadí je hodnota být užitečný druhým a úspěšnost ve škole, osmé volnočasové aktivity, deváté – peníze, majetek, desáté – dobře vypadat a jedenácté náboženství.

Graf č. 2 – Životní cíle – výzkum Preissová Krejčí, Čadová, rok 2005

Součástí šetření bylo také dotazování na životní cíle. Dotazník tvoří deset možností, ze kterých dotazovaný vybírá tři jemu nevíce blízké. Z výsledků šetření dle níže uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce preferovaným cílem je založení rodiny, mít přátele a být zajištěný po finanční stránce.

Existuje celá řada výzkumů a šetření týkajících se hodnot a hodnotových orientací mládeže u nás. Výše uvedené výzkumy jsou v této práci uvedeny hlavně z důvodu porovnání preferencí hodnot mládeže ve věku 15 až 18 let, práce doc. Saka a Karolíny Sakové potom slouží k porovnání výsledků šetření v roce 2002 a 2019 a to na základě stejného dotazníku Žebříček hodnot, kdy se jedná o soubor 23 otázek.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 HODNOTOVÉ ORIENTACE STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE V SOUČASNOSTI

Praktická část této bakalářské práce se zabývá analýzou, porovnáním a vyhodnocením výsledků empirického šetření hodnotových orientací středoškolské mládeže s výsledky výzkumů a dostupných šetření prováděných v posledních letech – zejména pak v návaznosti na výsledky výzkumů doc. Saka z let 2000 a 2002.

4.1 Cíl empirického šetření

Cílem empirického šetření bylo zjistit, jaké jsou hodnotové orientace současné středoškolské mládeže na základě dotazníku Hierarchie hodnot doc. Petra Saka z roku 2002. Při realizaci šetření bylo také cílem zaměřit se na rozdíly hodnotové orientace z hlediska pohlaví. Zjistit, zda a jak se liší význam hodnot rodina a děti, životní partner, uspokojování zájmů a koníčků a také význam majetku v žebříčku hodnot současných středoškoláků.

4.2 Stanovení hypotéz

Jsou stanoveny následující hypotézy:

H1- Hodnota rodina a děti má pro ženy větší význam než pro muže

H2- Hodnota životní partner má pro ženy větší význam než pro muže

H3- Hodnota uspokojování svých zájmů, koníčků, má pro muže větší význam než pro ženy

H4- Hodnota majetek má pro muže větší význam než pro ženy

Výběr hodnot pro stanovení hypotéz byl záměrný, vzhledem k jistým společenským předpokladům a očekáváním - například hodnoty rodina a životní partner mají pro ženy větší význam než pro muže. U hodnot majetek, upokojuvání svých zájmů a koníčků se předpokládá větší význam pro muže.

4.3 Cílová skupina

Soubor šetření tvoří středoškolská mládež, konkrétně 30 studentů gymnázií v Praze, Brně a Olomouci, ve věku 15 ž 19 let. Věková skupina pak následně odpovídá věkové skupině výzkumů doc. Saka, které v práci budeme následně porovnávat. Cílovou skupinu záměrně tvoří 15 dívek a 15 chlapců a to z důvodu šetření stanovených hypotéz, které jsou orientovány genderově. Věkové rozložení je velmi blízké, počet dotazovaných dle let je následující: 15 let – 3 studenti, 16 let – 5 studentů, 17 let – 7 studentů, 9 studentů ve věku 18 let a konečně ve věku 19 let 6 studentů. Jedná se o náhodný výběr studentů. Tento soubor není reprezentativní, měl by ukázat hlavní tendence v hodnotových orientacích středoškoláků.

4.4 Nástroj šetření

Standardizovaný rozhovor

Velký sociologický slovník (Maříková et al., 1996, 449) definuje standardizovaný rozhovor jako nejčastěji používanou metodu sběru dat prováděnou většinou formou individuálního rozhovoru mezi jedním tazatelem a jedním respondentem, týká se zejména témat sociologie a sociální psychologie. Slouží ke zjišťování postojů k různým sociálním jevům a problémům jako vzdělávání, práci, k otázkám rodinných vztahů, hodnotových orientací a dalších. Standardizované rozhovory používají uzavřené standardizované otázky. To znamená, že všechny dotazník musí být identické a mít shodné otázky, jedině tak je možné finální porovnání dat.

Sběr dat pro empirické šetření této bakalářské práce byl prováděn prostřednictvím standardizovaného individuálního řízeného rozhovoru na základě dotazníku doc. Saka - Hierarchie hodnot, který používá ve svém výzkumu v roce 2002. Jedná se o následující baterii 23 hodnot - zdraví, láska, mír, životní partner, svoboda, přátelství, rodina a děti, pravda, zajímavá práce, rozvoj vlastní osobnosti, plat, úspěšnost v zaměstnání, uspokojování svých zájmů, být užitečný druhým lidem, majetek, soukromé podnikání, společenská prestiž, veřejně prospěšná činnost, Bůh, politická angažovanost. Význam jednotlivých hodnot je klasifikován dle pětistupňové škály – stupeň 1 až 5, kde stupeň jedna znamená hodnotu s nejmenším významem, naopak stupni 5 přiřazuje dotazovaný nejvyšší význam. Na základě získaných dat byl vypočítán jako aritmetický průměr INDEX. Tabulka hierarchie hodnot byla sestavena na základě seřazení hodnot indexu od nejvyšší po nejnižší, to znamená od nejvyšší po nejnižší preferenci hodnot. Jelikož šlo o krátký rozhovor, je také zajímavé zjištění přiřadit ba i mnohdy předpokládat vliv rodiny a její sociálního postavení na klasifikaci hodnot.

4.5 Výsledky šetření

Hierarchii hodnot současné středoškolské mládeže ve věku 15 až 19 let na základě empirického šetření metodou standardizovaného rozhovoru uvádí tabulka níže:

Tabulka č. 3 – Hierarchie hodnot - 2019

	NÁZEV HODNOTY	INDEX HODNOT
1.	Zdraví	4,83
2.	Svoboda	4,43
3.	Demokracie	4,20
4.	Mír, život bez válek	4,03
5.	Přátelství	4,00
6.	Zdravé životní prostředí	3,90
7.	Plat, další příjmy	3,90

8.	Vzdělání	3,87
9.	Uspokojování svých zájmů, koníčky	3,77
10.	Úspěšnost v zaměstnání	3,70
11.	Láska	3,67
12.	Rodina a děti	3,56
13.	Životní partner	3,50
14.	Majetek	3,47
15.	Zajímavá práce	3,43
16.	Rozvoj vlastní osobnosti	3,43
17.	Pravda, poznání	3,40
18.	Společenská prestiž	3,10
19.	Soukromé podnikání	2,96
20.	Být užitečný druhým lidem	2,66
21.	Veřejně prospěšná činnost	2,23
22.	Bůh	2,00
23.	Politická angažovanost	1,60

S nejvyšším indexem 4,83 je na první pozici hodnota **zdraví**. Z tohoto výsledku je více než patrné, že si mládež v této i dalších věkových skupinách plně uvědomuje význam zdraví jako základní a podstatný předpoklad spokojeného aktivního života. I přes prvenství v žebříčku hodnot je známa skutečnost, že značná část mládeže (i v populaci obecně) jedná v rozporu s touto hodnotou, příkladem je kouření, alkoholismus a konzumace drog.

Druhé místo patří hodnotě **svoboda**. Toto zjištění bylo svým způsobem překvapující, ale současná mládež přikládá této hodnotě tak vysokou preferenci hlavně z pohledu osobního a osobnostního, především ve smyslu být „volný“, nezávislý, nebýt omezován.

Na třetím místě se umístila hodnota **demokracie**, která je dle výsledů velmi důležitá pro tuto věkovou skupinu mládeže. Na základě zjištění z rozhovoru považuje dnešní mládež demokracii za zcela přirozenou součást jejich světa, význam a respekt k této hodnotě do značné míry souvisí s názory rodičů a vlivem rodinného prostředí, kdy rodiče a prarodiče žili a vyrůstali v období totality a význam demokracie je skutečně podstatný. Tak vysoké umístění u tak mladých lidí v žebříčku hodnot lze zřejmě přičíst i faktu, že se v našem šetření jedná o skupinu studentů gymnázií, tudíž je znát i vliv a význam školy – jak vzdělávání a výchovy, tak i všeobecného přehledu a zájmu studentů o společnost.

Na čtvrtém místě je **hodnota** mír. Sak (2000, s. 69) uvádí, že „*mír znamená pro lidské společenství totéž, co zdraví pro jedince*“. Přesně tak je chápána hodnota mír i současnou mládeží. Hodnotou zdraví představuje jedinec svou individuální dimenzi, hodnotou mír dimenzi sociální.

Přátelství - hodnota úzce spojená s mezilidskými vztahy zaujímá páté místo v žebříčku hodnot. Význam hodnoty přátelství je v tomto věku neoddelitelnou součástí každodenního života jedince.

Šesté místo patří hodnotě **zdravé životní prostředí**. Současná mládež považuje zdravé životní prostředí a jeho ochranu za jednu z nejdůležitějších podmínek kvalitního života nejen z hlediska současnosti, ale především v souvislosti s budoucími pokoleními. Životní prostředí patří mezi globální hodnoty, současná mládež má díky vzdělávacím a výchovným programům o problematice životního prostředí velmi dobrý přehled.

Sedmé místo patří hodnotě **plat**, osmé hodnotě **vzdělání**. Tyto mají téměř identický index (plat 3,90, vzdělání 3,87). V našem šetření mají obě hodnoty význam především zajištění materiálního zabezpečení v budoucnosti. Kvalitní vzdělání je pro studenty gymnázií zásadním předpokladem pro budoucí výši příjmů, postavení ve společnosti a také a společenské prestiže. Vzdělání je také hodnotou cílovou, kdy cíle je být vzdělaný.

Místo deváté obsadila hodnota spojená se sférou volného času – **hodnota uspokojování svých zájmů a koníčků**. V žebříčku hodnot podle našeho šetření je hned za hodnotou

vzdělání. Výsledky šetření ukazují, že pro současné studenty gymnázií je význam zájmů a koníčků pro osobnostní rozvoj velmi podstatný. Nebaví je pouze učení, mimoškolní aktivity, které jsou v tomto věku už skutečně vlastní volbou a rozhodnutím, jsou důležité nejen z hlediska trávení volného času mládeže, ale mnohdy mají i význam pro další profesní rozhodování.

Pozici desátou má hodnota **úspěšnost v zaměstnání**. Tato hodnota svým způsobem navazuje na hodnoty vzdělání, plat a další příjmy, které se v našem šetření umístily na sedmém a osmém místě. Tato hodnota souvisí s ekonomickou integrací mládeže a společenským procesem tohoto období, ekonomickou transformací.

Jedenácté místo patří hodnotě **láska**. Umístění na jedenácté pozici bylo překvapující, vzhledem k dřívějším výzkumům Saka a Sakové a dalším výzkumům hodnot mládeže se pravidelně tato hodnota získávala pozice na předních příčkách. Možným důvodem tohoto umístění je pravděpodobně fakt, že dotazovaní v tomto věku považují lásku především jako lásku k druhému pohlaví. Odpovědi pak měly charakter „aktuálního“ stavu. Odpovědi byly buď hodnoceny stupněm nejvyšším, a to u těch zamilovaných, ve vztahu nebo právě těch zamilovávajících se. Pro ty, kterých se „láska“ momentálně netýkala, byla zase hodnocena většinou stupněm číslo dva.

Hodnota **rodina a děti** a hodnota **životní partner** obsadily dvanácté a třinácté místo, hned za hodnotou láska. Je zde naprosto zřetelné postavení významu těchto hodnot v žebříčku hodnot. Láska s indexem 3,67, rodina a děti s indexem 3,56 a hodnota životní partner s indexem 3,50 svědčí o tom, že spolu naprosto souvisí. Hodnota rodina a děti je, i když těsně, před hodnotou životní partner. Z rozhovorů vyplynulo, že současná mládež předpokládá založení funkční rodiny tradičního typu na rozdíl od předešlých let, kdy byl spíše oblíbený trend především partnerských vztahů bez uzavírání sňatků. Z rozhovoru ale přímo vyplýval naprosto podstatný vliv rodiny a rodinného zázemí. Pro studenty ze stabilních a funkčních rodin byly hodnoty rodina a děti a životní partner hodnoceny stupněm pět, studentů z rodin neúplných a rozvedených většinou stupněm číslo dva.

Hodnota **majetek** má v hierarchii hodnot pořadí čtrnácté. Zde byly všechny stupně hodnocení silně zastoupeny, souvislost s touto hodnotou má především celková osobnostní orientace jedince.

Zajímavá práce s indexem 3, 43 je na místě patnáctém. Zde byly patrné dva hlavní přístupy k této hodnotě. Pro některé studenty je práce důležitá z hlediska seberealizace a do určité míry souvisí i se společenskou prestiží, pro jiné je práce chápána pouze jako prostředek zdroje příjmů.

Šestnácté místo patří hodnotě **rozvoj osobnosti**. Význam této hodnoty souvisí s osobností jedince, tato hodnota je významnou složkou sociálního systému, především v kulturní, duchovní, vědecké, politické i ekonomické oblasti (Sak, 2000, s. 72).

Hodnota **pravda a poznání** je na místě sedmnáctém. Největší význam podle našeho šetření má u nejstarších respondentů, z hodnocení u patnácti a šestnácti letých respondentů se výsledek výrazně snížil. Pravda a poznání jsou hodnoty abstraktní, jejich důležitost a význam přichází i s věkem a zkušeností.

Místo osmnácté má hodnota **společenská prestiž**. Většina dotazovaných hodnotila stupněm číslo tři. U mladých lidí představuje tato hodnota především představu ve spojení se spotřební společností, to je pravděpodobně důvodem nižšího významu.

Soukromé podnikání je s indexem 2,96 na devatenáctém místě žebříčku. Vzhledem k potřebě a preferenci hodnoty svoboda by bylo možné předpokládat, že současní studenti budou mít zájem o podnikání a v současné době start-upů i potřebu se nezávisle realizovat. Na základě rozhovorů je výsledek pozice na tak nízkém umístění v hierarchii dán především skutečností, že mládež ještě není připravena na takovou míru odpovědnosti a dává raději přednost jistotě, to znamená být zaměstnán právě u kreativních firem.

Důvodem, proč je hodnota **být užitečný druhým** až na devatenáctém místě, je podle výsledků rozhovorů především přirozený egocentrismus a egoismus dnešní mládeže na straně jedné, na druhé také výchova ve škole i v rodině nijak zvlášť mladé k charitativní činnosti zatím nepřesvědčila. Některé školy v rámci výuky zařazují rámcové programy zaměřené na tuto oblast.

Totéž se týká i hodnoty **veřejně prospěšná činnost** umístěné na místě dvacátém prvním. Zde je také minimální podpora ze strany výchovy ve školách, navíc pro mladé i jejich rodiče je vůbec tento termín veřejně prospěšná činnost spíše spoje s obdobím reálného socialismu.

Hodnota **Bůh** s indexem 2,00 je na místě předposledním. Z rozhovorů vyplývá, že nejzásadnější význam pro vyšší hodnoty má vliv rodiny a rodinného prostředí. Většina hodnocení měla stupeň jedna, druhá potom stupeň čtyři.

Poslední v pořadí je hodnota **politická angažovanost**. Vzhledem k u nás relativně stabilní politické situaci mládež nemá potřebu ani zájem se v této oblasti angažovat.

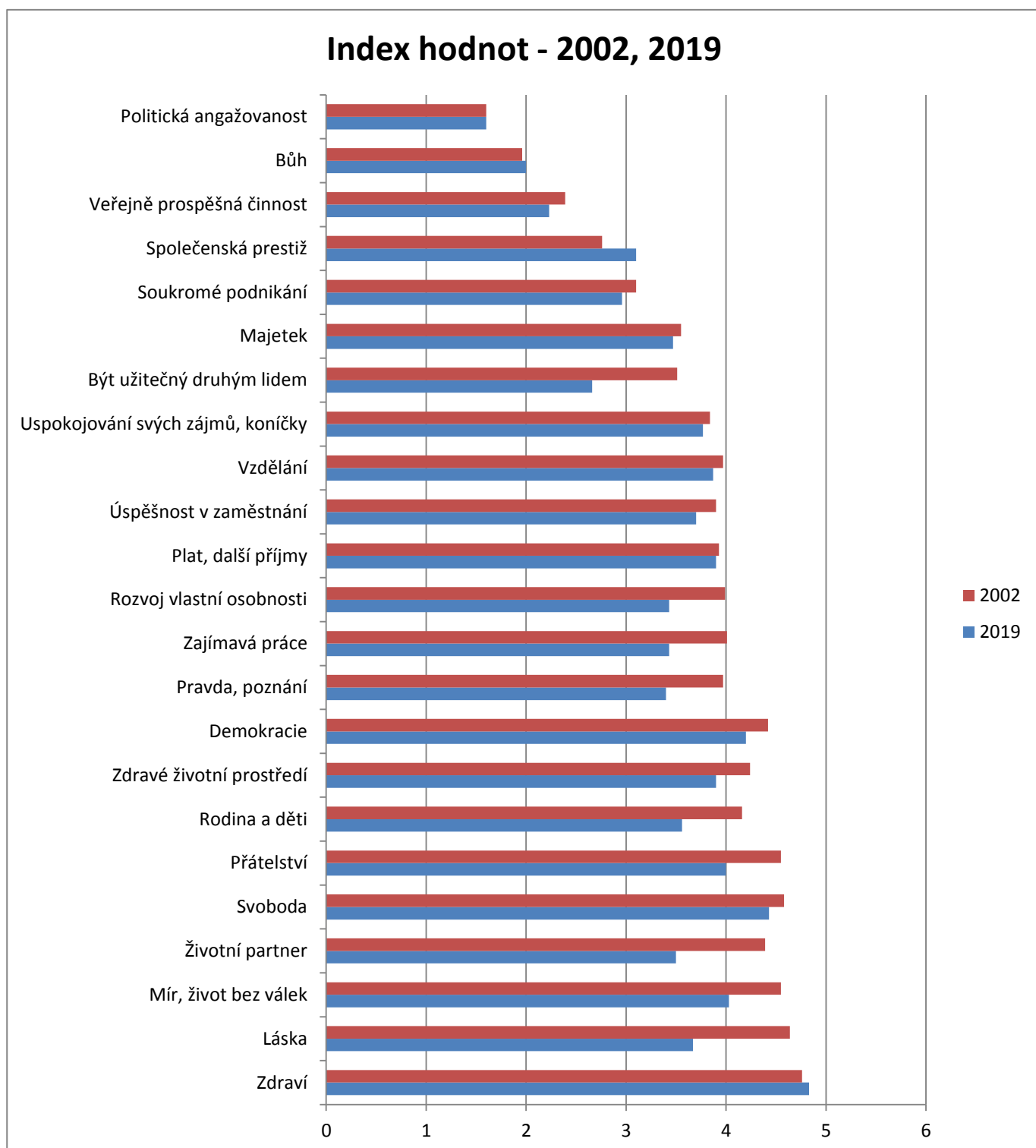
Tabulka č. 4 – Srovnání empirického šetření v rámci bakalářské práce s výsledky výzkumu doc. Saka a Karolíny Sakové z roku 2002

	NÁZEV HODNOTY	INDEX HODNOT 2019	INDEX HODNOT 2002	POŘADÍ 2019	POŘADÍ 2002
1.	Zdraví	4,83	4,76	1	1
2.	Láska	3,67	4,64	11	2
3.	Mír, život bez válek	4,03	4,55	4	3
4.	Životní partner	3,50	4,39	13	4
5.	Svoboda	4,43	4,58	2	5
6.	Přátelství	4,00	4,55	5	6
7.	Rodina a děti	3,56	4,16	12	7
8.	Zdravé životní prostředí	3,90	4,24	6	8
9.	Demokracie	4,20	4,42	3	8
10.	Pravda, poznání	3,40	3,97	17	10
11.	Zajímavá práce	3,43	4,01	15	11
12.	Rozvoj vlastní osobnosti	3,43	3,99	16	12

13.	Plat, další příjmy	3,90	3,93	7	13
14.	Úspěšnost v zaměstnání	3,70	3,90	10	14
15.	Vzdělání	3,87	3,97	8	15
16.	Uspokojování svých zájmů, koníčky	3,77	3,84	9	16
17.	Být užitečný druhým lidem	2,66	3,51	20	17
18.	Majetek	3,47	3,55	14	18
19.	Soukromé podnikání	2,96	3,10	19	19
20.	Společenská prestiž	3,10	2,76	18	20
21.	Veřejně prospěšná činnost	2,23	2,39	21	21
22.	Bůh	2,00	1,96	22	22
23.	Politická angažovanost	1,60	1,60	23	23

Na základě porovnání výsledků doc. Saka z roku 2002 a výsledků šetření 2019 bylo zjištěno několik zajímavých změn v postoji dnešní mládeže k určitým hodnotám i k přístupu hodnocení. Kromě hodnoty zdraví byl stupeň číslo pět používán pouze zřídka. Pokud byla nějaké hodnotě přisuzována velká důležitost, hodnocení bylo stupněm čtyři nebo tři. Naopak stupeň jedna byl při hodnocení hodnoty Bůh použit nejčastěji, u ostatních hodnot byl stejně jako stupeň pět, používán minimálně. Z rozhovorů také vyplývalo, že dotazovaní volí spíše hodnocení střední a mírnější, jejich názory byly málokdy krajní, pohled na problém není pouze černý nebo bílý.

Graf č. 3 - Hierarchie hodnot – rovnání podle pořadí – Sak a Saková z roku 2002 s výsledky empirického šetření pro tuto bakalářskou práci.

Zdraví zůstává i pro současnou mládež hodnotou nejvýznamnější, opět na první pozici.

Hodnoty jako mír, život bez válek, přátelství, zdravé životní prostředí, soukromé podnikání, společenská prestiž mají přibližně stejné pořadí v žebříčku hodnot jak u Saka, tak na základě výsledků šetření pro tuto práci.

Nejpodstatnější rozdíl významu hodnot u mládeže ve věku 15 až 19 (u Saka 15 až 18 let) v rámci umístění žebříčku hodnot patří hodnotě láska. U Saka je na druhém místě, dnešní mládež stejné věkové skupiny posunula o devět míst směrem dolů, na místo jedenácté. Podstatný rozdíl ve významu hodnot je také u hodnoty životní partner – u Saka pořadí čtvrté, dle našeho šetření pozice čtrnáctá.

Poslední místa podle srovnání pořadí patří hodnotám Veřejně prospěšná činnost, Bůh a politická angažovanost, tak tomu bylo již ve výzkumech Saka v předchozích letech.

Vyhodnocení hypotéz

Tabulka č. 5 – hierarchie dle pohlaví

	NÁZEV HODNOTY	INDEX HODNOT MUŽI	INDEX HODNOT ŽENY	POŘADÍ MUŽI	POŘADÍ ŽENY
1.	Zdraví	4,73	4,93	1	1
2.	Láska	3,60	3,73	11, 12	9
3.	Mír, život bez válek	4,40	3,67	4	10,11,12
4.	Životní partner	3,33	3,33	16, 17	15,16
5.	Svoboda	4,47	4,40	2, 3	2
6.	Přátelství	4,07	3,93	5, 6	4,5,6,7
7.	Rodina a děti	3,33	3,80	16, 17	8

8.	Zdravé životní prostředí	4,13	3,67	5	10,11,12
9.	Demokracie	4,47	3,93	2, 3	4,5,6,7
10.	Pravda, poznání	3,47	3,33	14, 15	15,16
11.	Zajímavá práce	3,60	3,26	11,15	17
12.	Rozvoj vlastní osobnosti	3,53	3,93	13	4,5,6,7
13.	Plat, další příjmy	3,87	3,93	7, 8, 9	4,5,6,4
14.	Úspěšnost v zaměstnání	3,87	3,53	7, 8, 9	13
15.	Vzdělání	3,73	4,00	10	13
16.	Uspokojování svých zájmů, koníčky	3,87	3,67	7, 8, 9	10,11,12
17.	Být užitečný druhým lidem	2,67	2,67	20	20
18.	Majetek	3,47	3,47	14, 15	14
19.	Soukromé podnikání	3,13	2,80	19	19
20.	Společenská prestiž	3,20	3,00	18	18
21.	Veřejně prospěšná činnost	1,93	2,53	21	21,22
22.	Bůh	1,47	2,53	23	21,22
23.	Politická angažovanost	1,80	1,40	22	23

Z tabulky č. 5 hierarchie hodnot dle pohlaví je zřejmé, že význam hodnot jako Bůh, majetek, politická angažovanost, veřejně prospěšná práce, společenská prestiž, soukromé podnikání, být užitečný druhým a především hodnota životní partner, svoboda a zdraví mají téměř stejný index. Navíc patrný je rozdíl preferenci u hodnot rodina a děti, dále mír a život bez válek.

Vyhodnocení hypotéz na základě výše uvedené tabulky č. 4

Hypotéza č. 1

H1- Hodnota rodina a děti má pro ženy větší význam než pro muže

Hypotéza byla potvrzena, hodnota rodina a děti má pro ženy větší význam než pro muže.

Hypotéza č. 2

H2- Hodnota životní partner má pro ženy větší význam než pro muže

Hypotéza nebyla potvrzena, hodnota životní partner má pro muže i ženy stejný význam, index hodnot 3,33 je stejný pro muže i pro ženy

Hypotéza č. 3

H3- Hodnota uspokojování svých zájmů, koníčků, má pro muže větší význam než pro ženy

Hypotéza byla potvrzena, hodnota koníčky a uspokojování zájmů má pro muže větší význam.

Hypotéza č. 4

H4- Hodnota majetek má pro muže větší význam než pro ženy

Hypotéza nebyla potvrzena, hodnota majetek má naprosto stejný význam pro muže i pro ženy. Výsledný index hodnot 3,47 je shodný pro obě pohlaví. Stejná je i pozice v hierarchii hodnot, hodnota majetek se u mužů i u žen se umístila na čtrnáctém místě.

4.6 Shrnutí

Empirické šetření pro tuto bakalářskou práci je rozčleněno do tří částí. Část první uvádí výsledky empirického šetření žebříčku hodnot současné středoškolské mládeže podle dotazníku doc. Saka a Karolíny Sakové metodou řízeného strukturovaného rozhovoru. Výsledky šetření jsou na základě indexu hodnot seřazeny a poté okomentovány. Druhá část se zabývala porovnáním výsledků výzkumu hierarchie hodnot doc. Saka z roku 2002 a výsledků šetření pro tuto práci. Zjištěné rozdíly preferencí některých hodnot současné mládeže se výrazně liší s výzkumy prováděnými v roce 2002, jedná se zejména o hodnotu láska a životní partner. Hodnota láska klesla z druhého místa na jedenácté a hodnota životní partner z místa čtvrtého na třinácté. Ve třetí části bylo cílem zjištění preferencí hodnot podle pohlaví. Stanovili jsme si hypotézy, u dvou hypotéz jsme si potvrdili platnost, u dvou byla zjištěna shoda indexu hodnot, platnost hypotéz tak nebyla potvrzena.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se věnovala problematice hodnot a hodnotových orientací současné středoškolské mládeže. Studium a analýza materiálů použitých v teoretické části byly rozhodně obohacující. I když je informací a zdrojů k danému tématu relativní dostatek, během podrobnějšího studia a výběru potřebných zdrojů se okruh literatury podstatně zúžil. I přes snahu použít jako zdroje nejnovější a nejaktuálnější dostupnou literaturu, z větší části se jednalo o publikace staršího data.

Základním cílem praktické části bylo zjistit a analyzovat hodnotové orientace současné středoškolské mládeže. Výsledky šetření se od předpokladů a očekávání u některých hodnot výrazně lišily. Srovnání výsledků výzkumů doc. Saka z roku 2002 a výsledků šetření pro tuto bakalářskou práci také ukazuje změnu postojů a přesun hodnot a hodnotových preferencí v rámci identického dotazníku, není to ale zásadní rozdíl, některé zjišťované hodnoty jsou i po sedmnácti letech stejně podstatné či naopak méně podstatné. U stanovení hypotéz byl také předpoklad, že se všechny čtyři hypotézy potvrdí. Nečekané bylo zjištění, kdy hodnoty majetek a životní partner mají pro obě pohlaví naprosto stejný význam, dokonce stejnou velikost indexu.

Doporučení vedoucího práce provádět kvalitativní šetření formou individuálního standardizovaného rozhovoru bylo pro praktickou část této práce zásadní. Časově a organizačně sice velmi náročné, nicméně informace získané formou rozhovoru se určitě nedají srovnávat s daty získanými pouze z vyplněného dotazníku. Během rozhovorů byli studenti sdílní, vstřícní, vtipní a pohotví. I když se jedná o věkovou skupinu středoškoláků, rozdíly mezi patnáctiletým a devatenáctiletým studentem gymnázia jsou skutečně velmi výrazné, ať už se jedná o pohled na lásku, o představu o budoucím profesním zaměření, rozvoji vlastní osobnosti a další.

Z rozhovorů je patrný a naprosto zásadní vliv rodiny, rodinného prostředí a zázemí na mládež. Po několika prvních rozhovorech již bylo možné předpokládat odpovědi týkající se například hodnot láska, rodina a děti, životní partner u dětí z neúplných či rozvedených rodin.

Hodnoty být užitečný druhým lidem, veřejně prospěšná činnost již dlouho obsazují poslední místa v hierarchii hodnot mládeže. Z rozhovorů ale následně vyplynulo, že pasivita a nezájem studentů o veřejné dění a charitu není až tak jednostranný, jak se zdá a jak je často prezentován. Studenti by se rádi zapojili ať už do charitativních či veřejně prospěšných, pokud ale v tomto věku nejsou organizovány školou či prostřednictvím různých neziskových organizací, které škola či výchovné zařízení podporuje, vlastní aktivita a motivace zde chybí. Zde je jistě velký prostor a možnosti, jak tuto situaci alespoň trochu napravit a zapojit mládež do sociálních aktivit, zejména prostřednictvím výchovných besed, rámcových vzdělávacích programů ve školách či jednoduše organizovat akce vlastní.

Při dobré vůli, nadšení se pro věc a samozřejmě dobré organizaci a svým způsobem i manažerským schopnostem studentů by bylo možné například organizovat doučování dětí v dětských domovech, organizovat pro ně různé dílny ať už orientované na kulturu, ruční práce či sport. Přidaná hodnota těchto aktivit by byla nejen v případném zlepšení prospěchu, ale i motivační význam. Už jenom ta zkušenost, že za nimi přijdou studenti z gymnázií, že o ně mají zájem, vidí v nich svým způsobem i vzor. Na druhé straně je také velmi prospěšné i studentům poznat, že život někdy není lehký, snadný, jenom zábavy a hry. Osudy dětí a komunikace s nimi také do jisté míry ovlivní jejich pohled na svět. Další možnosti jsou například návštěvy seniorů jak v nemocnicích, tak domovech pro seniory. Je zde ovšem potřeba a zapojení i ze strany nás, dospělých, a především aktivnější výchovná činnost a celková podpora ze strany škol.

Dnešní mládež je totiž plná optimismu, dobrých nápadů a energie, bylo by škoda tento potenciál nevyužít.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- CAKIRPALOGLU, P. Psychologie hodnot, Votobia, 2004, ISBN 80-7220-195-6
- EYROVI, L. a R. Jak naučit děti hodnotám. Praha, Portál, 2007. ISBN 798-80-7367-275-1
- FARKOVÁ, M., Vybrané kapitoly z psychologie, Vydání III., UJAK, 201, ISBN 978-80-7452-130-0
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena, Psychologický slovník, 3. Aktualizované vydání, Portál, Praha 2015, ISBN 978-80-262-0873-0
- HAVLÍK, R., Aktuální problémy společnosti z pohledu sociologie, UJAK, 2016, ISBN 978-80-7452-121-8
- HAVLÍK, R. Úvod do sociologie, Praha, Univerzita Karlova, 2015, ISBN 978-80-246-2843-1
- HAVLÍK, R., KOŤA, J., Sociologie výchovy a školy, Portál, 2011, ISBN 978-80-262-0042-0
- JANDOUREK, J., Sociologický slovník, Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-269-0
- KOLESÁROVÁ, Karolína, Životní styl v informační společnosti, UJAK, 2016, ISBN 978-80-7452-119-5
- Kučerová, S., Člověk, hodnoty, výchova, ManaCon Prešov, 1996, ISBN 80-85668-34-3
- KRAUS, B., et al., Středoškolská mládež a její svět na přelomu století, vydalo Paido, Brno, 2006, ISBN 80-7315-125-1
- Maříková, M., Petrusek, M., Vodáková, A. (za kolektiv), Velký sociologický slovník, Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-310-5 (2. Svazek), ISBN 80-7184-164-1 (1. svazek)
- MOŽNÝ, I., Rodina a společnost, vydání druhé, upravené, Sociologické nakladatelství (SLON) 2008, ISBN 978-80-86429-87-8
- NAKONEČNÝ, M., Obecná psychologie. Praha, Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.
- PRUDKÝ, L. a kol., Inventura hodnot, Praha, Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1751-2
- PRUCHA, J., VETEŠKA, J., Andragogický slovník, II. aktualizované a rozšířené vydání, Grada Publishing a.s., 2014, ISBN 978-80-247-4748-4
- PRUCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., Pedagogický slovník, Sedmé aktualizované a rozšířené vydání, Portál s.r.o., Praha, 2013, ISBN 978-80-262-0403-9
- ŘÍČAN, P., Cesta životem: vývojová psychologie, Portál s.r.o., Praha, 2004, ISBN 80-7367-124-7
- SAK, P., SAKOVÁ, K., Mládež na křižovatce, Svoboda servis spol. s r.o., 2004, ISBN 80-86320-33-2
- SAK, P., Proměny české mládeže, Nakladatelství Petrklíč, 2000, ISBN 80-7229-042-8
- VÁGNEROVÁ, M., Vývojová psychologie I. dětství a dospívání, Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0956-8

Seznam použitých internetových zdrojů

- Chum, S. (2013). Současné generace X, Y a Z - krátké seznámení. [online] iDNES.cz. Dostupné z: <https://sebastianchum.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=372981> [cit 2019-03-03].
- Keményová, Z. (2015). Současní středoškoláci chtějí rozjíždět start-upy. [online] Hospodářské noviny. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-64911790-soucasni-stredoskolaci-chteji-rozjizdet-start-upy%20> [cit 2019-03-03].
- Kvapil, K. (2016). Generace Z má o práci jiné představy. [online] Novinky.cz. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kariera/412126-generace-z-ma-o-praci-jine-predstavy.html> [cit 2019-03-03].
- Preissová Krejčí, A. and Čadová, L. (2016). HODNOTOVÁ ORIENTACE A ŽIVOTNÍ POSTOJE SOUČASNÝCH ADOLESCENTŮ. [online] Paidagogos.net. Dostupné z: <http://www.paidagogos.net/issues/2006/1/1/article.html> [cit 2019-03-03].
- Computerworld.cz. (2019). Průzkum generace Z přináší dobré zprávy: Nevychovali jsme generaci robotů. [online] Dostupné z: <https://computerworld.cz/analyzy-a-studie/pruzkum-generace-z-prinasi-dobre-zpravy-nevychovali-jsme-generaci-robotu-55124> [cit 2019-03-03].
- Sak, P. (n.d.). GENERACE, MLÁDEŽ A JEJÍ VÝZKUM. [online] Insoma.cz. Dostupné z: [http://www.insoma.cz/Studie%20 generace mladez a jeji vyzkum.pdf](http://www.insoma.cz/Studie%20generace%20mladez%20a%20jeji%20vyzkum.pdf) [cit 2019-03-03]. Boj o generace... (n.d.). Tabulka generací - Boj o generace.... [online] Dostupné z: <http://generace.forbes.cz/tabulka/> [cit 2019-03-03].

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Preference hodnot mládeže ve věku 15 – 30 let a 15 – 18 let v letech - 1996, doc. Sak, 2000, s.100

Tabulka 2: Tab. Indexy hodnot hodnot ve věkových skupinách – 2002, doc. Sak, Karolína Saková, 2002, s.11

Tabulka 3: Hierarchie hodnot – 2019

Tabulka 4: Srovnání Sak, Karolína Saková, 2002 a šetření z roku 2019

Tabulka 5: Hierarchie hodnot podle pohlaví - 2019

Seznam grafů

Graf 1: Hodnotové orientace – výzkum Preissová Krejčí, Čadová, rok 2005

Graf 2: Životní cíle – výzkum Preissová Krejčí, Čadová, rok 2005

Graf 3: Hierarchie hodnot – rovnání podle pořadí – Sak a Saková z roku 2002 s výsledky empirického šetření pro tuto bakalářskou práci.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník.....	54
----------------------------------	-----------

Příloha A - Dotazník

Hierarchie hodnot - DOTAZNÍK

Pohlaví: žena/muž

Věk:

1 – nejmenší význam, 2 – malý význam, 3 – střední význam, 4 – velký hodnota,
5 – největší význam

	NÁZEV HODNOTY	1	2	3	4	5
1.	Zdraví					
2.	Láska					
3.	Mír, život bez válek					
4.	Životní partner					
5.	Svoboda					
6.	Přátelství					
7.	Rodina a děti					
8.	Zdravé životní prostředí					
9.	Demokracie					
10.	Pravda, poznání					
11.	Zajímavá práce					
12.	Rozvoj vlastní osobnosti					
13.	Plat, další příjmy					
14.	Úspěšnost v zaměstnání					
15.	Vzdělání					
16.	Uspokojování svých zájmů, koníčky					
17.	Být užitečný druhým lidem					
18.	Majetek					

19.	Soukromé podnikání					
20.	Společenská prestiž					
21.	Veřejně prospěšná činnost					
22.	Bůh					
23.	Politická angažovanost					

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lenka Nováková

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Hodnoty a hodnotové orientace mládeže

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh:¹ 43

Celkový počet stran příloh:² 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: PhDr. Eduard Entler, CSc.
